

Ks. dr hab. Bogdan Stańkowski, prof. AIK

Kraków, 26.05.2020

Instytut Nauk o Wychowaniu

Katedra Pedagogiki resocjalizacyjnej

Akademia Ignatianum w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Darii Rębiś

Tytuł pracy: *Style przywiązania w dorosłości a poziom lęku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich.*

Promotor: dr hab. n. hum. prof. UJK Monika Szpringer

I. Struktura pracy doktorskiej i merytoryczna ocena części teoretycznej

Strona merytoryczna i formalna rozprawy doktorskiej mgr Darii Rębiś jest odzwierciedlona w jej strukturze, zawierającej *Wstęp, Cel pracy, Materiał i metodykę, Wyniki badań, Dyskusję i Wnioski*. Autorka załączyła do swej dysertacji również *Bibliografię, Streszczenie w j. polski i angielskim, Spis tabel* oraz *Aneks*. Cała praca zawiera 193 strony. Zauważyć należy, że Autorka nie zastosowała klasycznego podziału pracy na części i rozdziały – brak jest jasnego nazewnictwa, co sprawia, że struktura dysertacji wyrażona w spisie treści staje się mniej czytelna. We wstępie odnajdujemy dwa punkty, które spełniają rolę rozdziałów (o podziale na poszczególne rozdziały dowiadujemy się dopiero na str. 29). W ogólnej ocenie struktury rozprawy Autorka zachowuje poprawny tok postępowania, wymieniając we *Wstępie* motywy podjęcia tematu wynikające z analizy literatury przedmiotu oraz cel pracy. Struktura pracy doktorskiej jest typowa dla prac badawczych z wyodrębnioną częścią teoretyczną zawartą pod nazwą *Wstęp*, częścią poświęconą metodologii badań własnych oraz częścią empiryczną ukazującą wyniki badań, dyskusję oraz wnioski.

Dostrzega się, iż Autorka we *Wstępie* nie zamieściła żadnej tezy

WPLYNĘŁO
Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu
Data2020.-06.-02.....
L.dz.

1

robotycznej. Uważam, że zamieszczenie tezy w tego typu pracy byłoby niejako gwarancją, iż *novum* zaproponowane przez Autorkę ma swoje umocowanie przede wszystkim w solidnej analizie literatury a przedłożona teza potwierdzałaby dociekania przeprowadzone na etapie tworzenia *status quaestionis*. We *Wstępie* słusznie Autorka podkreśla, że sprawcy przemocy cechują się niskim poczuciem własnej wartości, brakiem empatii, egocentryzmem. D. Rębiś zauważa również, że nieliczne są badania z udziałem sprawców przemocy domowej, a jeśli takowe pojawiają się, to jednak w przeważającej mierze charakteryzują populację przebywającą w warunkach wolnościowych. Jak twierdzi też doktorantka, nieliczne badania poświęcono funkcjonowaniu partnerów przemocowej relacji. Ważne jest również stwierdzenie, iż nie została dotychczas naukowo zbadana perspektywa sprawców przemocy w zakresie ich emocjonalnego i przywiązaniowego funkcjonowania przy ograniczeniu kontaktu z uwagi na pobyt w zakładzie karnym. Nie wiadomo jednak na ile to stwierdzenie jest wynikiem pogłębionej przez Autorkę analizy literatury przedmiotu, a na ile jedynie przytoczoną kolejną opinią innych autorów. Pojawiający się we *Wstępie* (str. 7) termin: *relacje romantyczne*” jest dość enigmatyczny i nawet jeśli pojawia się w pracy kilkakrotnie również pod nazwą *związki romantyczne*, to jednak nie znalazł on swojej eksplikacji w toku całej dysertacji.

W rozdziale I omówiono *Zjawisko przemocy w relacjach partnerskich*. Autorka zapowiedziała przybliżenie zagadnienia agresji i przemocy, oraz dokonanie rozróżnienia tych dwóch pojęć, ale w efekcie przedstawiła rozumienie samego terminu *agresja*, natomiast pojęcie *przemocy* zostało potraktowane marginalnie (odnajdujemy je już w bardzo konkretnym kontekście jakim jest rodzina – str. 10). W punkcie 1.1.1. *Definiowanie przemocy w rodzinie*, zostali przytoczeni klasycy, którzy jasno określili czym jest przemoc w rodzinie (I. Pospiszyl). Zabrakło jednak jasnego stwierdzenia Autorki, którą definicję *przemocy* przyjmuje do dalszych rozważań, bowiem termin ten jest kluczowy, zasygnalizowany już w samym temacie rozprawy

doktorskiej. Bardzo skrupulatnie został opracowany punkt 1.1.2. dotyczący *Form i funkcji przemocy* oraz zagadnienie dotyczące *Prawnokarnego kontekstu stosowania przemocy w rodzinie*. W punkcie *Formy i funkcje przemocy* przewijają się badania dotyczące przemocy w małżeństwach, rodzinach oraz ukazana została dysfunkcjonalność relacji partnerskich. Wydaje się więc, iż Autorka na przemoc patrzy nie tylko przez pryzmat zapowiedzianych w temacie rozprawy związków partnerskich, ale też przez pryzmat rodziny. Odnoszę również wrażenie, że doktorantka zamiennie stosuje terminy: związki partnerskie/relacje partnerskie i rodzina (patrz również Wyniki badań – punkt 4.2. i 4.3). Nie wchodząc głębiej w tę kwestię warto jedynie odesłać Autorkę do osiągnięć Nauk o Rodzinie, które jasno definiują czym jest rodzina i wyznaczają kryteria jakie winna ona spełniać. Na uwagę zasługuje również punkt 1.1.5. *Resocjalizacja sprawców przemocy domowej*. Autorka w swych rozważaniach uwzględniła rozwiązania zarówno polskie jak też i te z kręgów anglojęzycznych, dołączając również próbę krytycznego spojrzenia na analizowane programy resocjalizacyjne. Przyjęty przez Autorkę schemat w części teoretycznej dotyczącej przemocy jest dość klarowny: najpierw zauważamy spojrzenie poniekąd socjologiczne na przemoc a następnie ukazane zostały koncepcje psychologiczne wyjaśniające funkcjonowanie sprawców przemocy, oraz typologie sprawców przemocy i ich funkcjonowanie. W tej sytuacji punkt 1.1.5. *Resocjalizacja sprawców przemocy domowej* wydaje się nieco przedwczesnym z uwagi na fakt, że wcześniej należałoby wprowadzić czytelnika w koncepcje, teorie wyjaśniające przemoc, w style przywiązania, a następnie proponować rozważania, które skupiałyby się na rozwiązaniach resocjalizacyjnych tzn. jak zaradzić skutkom opisanej wcześniej przemocy.

W rozdziale (punkcie 1.2.) Autorka dokonała charakterystyki psychospołecznego funkcjonowania sprawców przemocy. Ponadto doktorantka zaprezentowała psychologiczne koncepcje oraz omówiła figurujące w literaturze przedmiotu typologizacje sprawców przemocy. Ta część pracy została zwieńczona przybliżeniem czytelnika do tematyki stylów przywiązania

w dorosłości oraz ich znaczenia w warunkach przemocowych zachowań w związkach partnerskich. W rozważaniach dotyczących funkcjonowania sprawców przemocy i ich resocjalizacji, wydaje mi się, iż Autorka bardziej winna podkreślić pozycję pedagogiki resocjalizacyjnej wraz ze swoim wypracowanym przez dziesięciolecia zamysłem teoretycznym. Warto zatem byłoby przywołać autorów, którym zawdzięczamy status naukowy pedagogiki resocjalizacyjnej (Maria Grzegorzewska, Stanisław Jedlewski, Czesław Czapów, czy współcześni teoretycy i badacze – Marek Konopczyński, Andrzej Bałandynowicz, Wiesław Ambrozik jak również zmarły niedawno prof. Bronisław Urban). Jeszcze bardziej uwydatniony zostałby w ten sposób wymiar interdyscyplinarny recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Dobrą płaszczyzną teoretyczną, która posłużyła do wypracowania części metodologicznej badań własnych oraz interpretacji wyników tychże badań stały się punkty 1.2.3. *Poznawcze i emocjonalne funkcjonowanie sprawcy przemocy*, oraz punkt 1.2.4. *Style przywiązania sprawców przemocy*. Nawet jeśli Autorka oficjalnie nie zamieszcza wniosków dotyczących tej części pracy, to jednak czytelnik na bazie poczynionych rozważań może dojść do konkluzji, iż nawet jeśli styl przywiązania nie stanowi determinanty funkcjonowania osobnika, to jednak jest ona istotnym predyktorem wystąpienia psychopatologii na różnych etapach rozwoju człowieka. Autorka rzetelnie wykazała na podstawie analizy literatury związek pomiędzy przynależnością do rodziny dysfunkcyjnej lub patologicznej a kształtowaniem przywiązania i późniejszymi reperkusjami w życiu dorosłym.

W pierwszej części pracy, Autorka nawet jeśli oficjalnie nie deklaruje paradygmatu w rozumieniu Thomasa Khuna, w jakim przeprowadzi analizę literatury (część teoretyczna), to jednak dostrzega się pewną spójność myśli i doboru autorów, co świadczy o utrzymaniu pracy w pewnym rygorze metodologicznym i ideowym. Dobór literatury jest nieprzypadkowy, w zdecydowanej większości są to publikacje z ostatnich dwóch dekad, a prezentowani autorzy są relewantni. Należy zauważyć, że w części teoretycznej

D. Rębiś wykazała się dobrą umiejętnością syntezy zebranego materiału oraz analizy poszczególnych zagadnień. W pracy nie dostrzega się dłuższych „wyliczanek”, zbędnych cytatów, co świadczy o tym, iż doktorantka bardziej skupiała się na rzetelnej analizie literatury i dokonaniu konkluzji, które służyły przygotowaniu kolejnych rozdziałów. W tej części pracy Autorka dobrze wykorzystuje literaturę fachową i teorie naukowe. Rozdziały teoretyczne stanowią zatem dobre podłoże do opracowania i sformułowania późniejszych założeń metodologicznych badań własnych.

2. Założenia metodologiczne badań własnych

W części poświęconej zagadnieniom metodologicznym badań, Autorka jasno sprecyzowała cel pracy, dokonała charakterystyki badanej grupy, wskazała na kryteria doboru grupy docelowej, przedstawiła procedurę badawczą, problemy badawcze, zmienne i wskaźniki, oraz dokonała opisu narzędzi badawczych. D. Rębiś w swych badaniach pragnie doszukać się związku pomiędzy stylem przywiązania w dorosłości a nasileniem cech lęku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich (str. 75). Cel pracy został niejako powtórzony za pomocą sformułowanego problemu badawczego głównego. W dalszej części doktorantka wskazała na próbkę badawczą oraz na kryteria doboru grupy badanej. Kryteria włączenia i wyłączenia jasno zdefiniowały populację inkarcerowanych poddanych badaniom. Określono też przedział wiekowy badanych: 25-55 lat. Na potrzeby niniejszych badań być może warto byłoby rozważyć wprowadzenie podgrup wiekowych, inaczej bowiem mogą wyglądać dynamizmy w relacjach młodych małżeństw (25-35 lat życia) będących na początku drogi partnerskiej, a inaczej wyglądają relacje w związku, w którym do głosu może dochodzić już syndrom „pustego gniazda” lub konieczność „dziadkowania”.

Z zaproponowanych przez Autorkę trzech problemów badawczych, dwa

pierwsze mają charakter diagnostyczny, trzeci problem szczegółowy dotyczy związków, korelacji między zmiennymi. W kolejnym etapie Autorka dokonała operacjonalizacji zmiennych ujętych w przyjętym modelu badawczym a następnie przedstawiła bardzo szczegółowo opis narzędzi badawczych (cztery wystandaryzowane, psychologiczne metody kwestionariuszowe). Doktorantka przybliżyła również czytelnikowi metody statystyczne zaaplikowane w recenzowanej pracy: opis statystyczny, metody istotności różnic oraz metody analizy korelacji.

3. Odniesienie się do części poświęconej omawianiu wyników badań własnych

W punkcie 4 (rozdział) Autorka prezentuje wyniki badań własnych. Docenić należy duży wysiłek doktorantki, polegający nie tylko na rzetelnym przygotowaniu narzędzi badawczych, ale także na skrupulatnym zaprezentowaniu wyników badań. Dane statystyczne zostały zaprezentowane w postaci procentowej, średniej arytmetycznej. Zależności między zmiennymi w analizie korelacyjnej zostały zaprezentowane odwołując się do testu rho Spearmana. Autorka pomimo wielości zastosowanych narzędzi, oraz dużej ilości danych otrzymanych przy użyciu obróbki statystycznej, w sposób bardzo kompetentny poradziła sobie nie tylko z ich interpretacją, ale również z koniecznością prowadzenia analizy otrzymanych wyników badań w ścisłym związku z postawionymi problemami badawczymi oraz z innymi badaniami zaczerpniętymi z literatury przedmiotu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że osoby inkarcerowane miały często tendencje do kolokwialnie mówiąc „wybielania siebie”, nie dostrzegając osobowościowych predyspozycji do reagowania złością, czy też nawet agresją. Punkt dotyczący *Dyskusji* zamieszczony na str. 124-155 jawi się jako solidnie przygotowane opracowanie bezpośrednio nawiązujące do części teoretycznej i przeprowadzonych badań empirycznych. Szkoda, że autorka przy użyciu

prostych tytułów nie wyodrębniła w tej dyskusji poszczególnych omawianych zagadnień. Interesujący i wskazany był w tej części pracy „powrót” Autorki do wyników badań własnych wspartych teoriami i badaniami empirycznymi z zakresu omawianej tematyki.

Wyprowadzone wnioski jawią się jako rzeczowe, nawiązujące do wcześniej postawionych problemów badawczych. Uznać należy, że wcześniejsza dyskusja jak i konkluzje czynione na bieżąco w części teoretycznej w zupełności mogą potwierdzić dobry kunszt Autorki w zakresie wyprowadzania wniosków na bazie zaprezentowanej literatury przedmiotu i przeprowadzonych badań empirycznych. Warto podkreślić, że ogromnym walorem omawianych badań jest nie tylko sam fakt dotarcia doktorantki do grupy badawczej postrzeganej obiektywnie jako trudnej, ale również przeprowadzenie badań w warunkach więziennych. Zaproponuję zatem stwierdzenie, że badania zaprezentowane przez kandydatkę należą do pionierskich nie tylko ze względu na przedmiot badań ale także na trudną grupę badawczą oraz na wielość zaaplikowanych narzędzi.

4. Uwagi w kwestii formalnej

W recenzowanej pracy doktorskiej Autorka posługuje się językiem naukowym, praktycznie nie dostrzega się kolokwializmów. W kwestii języka polskiego należy stwierdzić, że wypowiedzi są poprawne. Zdania budowane są w sposób uporządkowany, logiczny. Praca praktycznie pozbawiona jest błędów odnoszących się do stylu i ortografii. Przypisy sporządzone zostały zgodnie z prawidłami metodologicznymi, aczkolwiek zastosowany przez doktorantkę rodzaj odsyłaczy jest niezwykle uciążliwy dla czytelnika podczas konsultacji. Niekiedy w przypisach przytaczane są teksty, dokumenty źródłowe nie mające swojego umocowania w bibliografii. Zamieszczone piśmiennictwo jest obszerne, aktualne i merytorycznie dobrane. Zaprezentowana literatura pozwoliła Autorce na właściwe zgłębienie przyjętych zagadnień.

5. Uwagi końcowe

Bez wątpienia rozprawa doktorska pani mgr. Darii Rębiś wpisuje się w aktualne potrzeby i intencje współczesnych poszukiwań z zakresu nauk o zdrowiu. Dysertacja jest cennym wkładem na drodze do wypracowania efektywniejszych oddziaływań wobec sprawców przemocy, co może przełożyć się na poprawę zdrowia psychicznego i fizycznego ofiar przemocy. Cenną wydaje się być też uwaga dotycząca kierunku dalszych badań. Skoncentrowanie się na specjalistycznych oddziaływaniach realizowanych przez certyfikowanych terapeutów polegających na osłabianiu u inkarcerowanych sprawców przemocy mechanizmów obronnych może być trafną ścieżką na drodze ku ocenie działań resocjalizacyjnych skazanych więźniów sprawców przemocy.

Prezentowana rozprawa doktorska pt. *Style przywiązania w dorosłości a poziom leku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich*, stanowi nowatorską próbę rozwiązania zaproponowanego problemu naukowego. Mgr Daria Rębiś dowiodła, że pomimo wyeksponowanych wcześniej przez recenzenta uwag, posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia dyskursu naukowego w oparciu o literaturę przedmiotu i badania empiryczne. Sama rozprawa jest merytorycznie poprawna i świadczy o dobrym przygotowaniu doktorantki do przeprowadzenia dysertacji doktorskiej. Autorka wykazała się umiejętnością krytycznego, autonomicznego i oryginalnego podejścia do obranego przez siebie zagadnienia, dlatego też popieram wniosek o dopuszczenie doktorantki do dalszych etapów procedury związanej z uzyskaniem stopnia doktora w dyscyplinie nauk o zdrowiu.

B. Steinhilber